

Euroopa
Komisjon

Ühise
põllumajanduspoliitika
2014–2020
seire- ja hindamis-
raamistik

*Põllumajandus
ja maaelu areng*

**Europe Direct on teenistus, mis aitab leida vastused
Euroopa Liitu käsitlevatele küsimustele**

Tasuta infotelefon: (*)
00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Antav teave on tasuta nagu ka enamik kõnesid (v.a mõne operaatori, hotelli ja telefonikabiini puhul).

Lisateavet Euroopa Liidu kohta saab internetist Euroopa serverist (<http://europa.eu>).

Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2015

ISBN 978-92-79-43027-5 (PDF)

ISBN 978-92-79-43050-3 (Trükis)

doi:10.2762/63990 (PDF)

doi:10.2762/64879 (Trükis)

© Euroopa Liit, 2015

Allikale viitamisel on reprodutseerimine lubatud.

Fotod © 1., 2., 3. ja 4. ptk: istock-Thinkstock; 5. ptk: Thinkstock

Printed in Italy

TRÜKITUD VALGELE ELEMENTAARKLOORIVABALE PABERILE (ECF)

Sisukord

1. Sissejuhatus. Uus ühine põllumajanduspoliitika aastateks 2014–2020	2
2. Miks on seiret ja hindamist vaja?	6
3. Seire ja hindamise strateegia	12
4. Seire- ja hindamisprotsess	16
5. Seire- ja hindamisraamistiku tulemused aastateks 2014–2020	19
6. Kokkuvõtteks	24

1

Sissejuhatus. Uus ühine põllumajanduspoliitika aastateks 2014–2020

Enam kui 50 aasta jooksul on ühine põllumajanduspoliitika (ÜPP) olnud Euroopa Liidu (EL) kõige olulisem ühine poliitika. Rooma lepingus sätestatud ühise põllumajanduspoliitika peaesmärgid on aastate vältel jäänud endiselt asjakohaseks. Kuid ÜPP ise on edasi arenenud ja 1990. aastate alguses kehtestatud reform on toonud kaasa uue poliitilise struktuuri, milles peegelduvad ELi põllumajandust mõjutavad muutused sotsiaalmajanduslikes, keskkonna- ja poliitilistes oludes, samuti muutused põllumajanduses, toiduainetööstuses ja metsandussektoris ning maapiirkondades.

2013. aastal viidi ellu ÜPP teine oluline reform. Kuigi kõnealuse reformi peamine eesmärk oli reageerida põllumajandussektorit puudutavatele muutuvatele probleemidele, kohandati ÜPPd ka selleks, et paremini kaasa aidata strateegia „Euroopa 2020” eesmärkide elluviimisele, edendades arukat, jätkusuutlikku ja kaasavat majanduskasvu¹.

¹ Strateegia „Euroopa 2020” on ELi järgmise aastakümne majanduskasvu strateegia. Muutuvas maailmas peab EL saama arukaks, jätkusuutlikuks ja kaasavaks majandusruumiks. Need kolm üksteist toetavat prioriteeti peaksid aitama ELil ja selle liikmesriikidel saavutada tööhõive, tootlikkuse ja sotsiaalse kaasatuse kõrge taseme.

Seoses sellega on ÜPP 2014–2020² elluviimiseks kehtestatud kolm järgmist eesmärki, samuti on kohandatud olemasolevaid ÜPP vahendeid, et neid pikaajalisi poliitilisi eesmärke täita.

- ➔ **Elujõuline toidutööstus:** anda panus toiduga kindlustatusesse, tõhustada ELi põllumajanduse konkurentsivõimet, andes samas vahendeid, et käsitleda põllumajandustootjate probleeme seoses turuhäirete ja toiduahela toimimisega.
- ➔ **Loodusvarade säästev majandamine ja kliimameetmed:** tagada ELi põllumajanduse pikaajaline jätkusuutlikkus ja tootmispotentsiaal, kaitstes põllumajandustootmise aluseks olevaid loodusvarasid.
- ➔ **Tasakaalustatud territoriaalne areng:** aidata kaasa sotsiaalmajanduslikule arengule maa- ja piirkondades, tugevdades sobivaid tingimusi põllumajandusmeetodite, -teadmiste ja -toodete paljususe väärtustamiseks kogu ELis.

² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. detsembri 2013. aasta määruse (EL) nr 1306/2013 (ühise põllumajanduspoliitika rahastamise, haldamise ja seire kohta ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrused (EMÜ) nr 352/78, (EÜ) nr 165/94, (EÜ) nr 2799/98, (EÜ) nr 814/2000, (EÜ) nr 1290/2005 ja (EÜ) nr 485/2008) (ELT L 347, 20.12.2013) artikli 110 lõige 2.

Kuigi ÜPP osa ELi eelarvest on aastate jooksul järk-järgult vähenenud, moodustab see endiselt sellest suure osa. Aastateks 2014–2020 on ELi kogukuludest kavandatud ÜPP jaoks 37,7%, mis on ette nähtud kolmele valdkonnale.

- 1) **Põllumajandustootjate sissetulekutoetused** ja abi säästvate põllumajandustavade järgimiseks: põllumajandustootjad saavad otsetoetusi, kui nende tegevus vastab rangetele toiduohutust, keskkonnakaitset ning loomade tervist ja heaolu käsitlevatele nõuetele. Need toetused moodustavad ÜPP eelarvest ligikaudu 60%. 2013. aasta reformi raames on 30% otsetoetustest seotud sellega, kuidas Euroopa põllumajandustootjad järgivad mulla kvaliteeti, elurikkust ja keskkonda säästvaid põllumajandustavasid, nt põllumajanduskultuuride mitmekesistamine, püsirohumaade säilitamine või ökoloogilise kasutuseesmärgiga alade alleshooldamine põllumajanduslikes majapidamistes.
- 2) **Turutoetusmeetmed:** kaitseabinõuna sätestatud meetmeid rakendatakse peamiselt siis, kui turud on ebasoodsate tingimuste tõttu muutunud ebastabiilseks. Need toetusmeetmed moodustavad ÜPP eelarvest ligikaudu 15%.

Sissetulekutoetused ja turutoetusmeetmed moodustavad ÜPP I **samba**.

- 3) **Maaelu arengu programmid:** need meetmed valitakse programmi piirkonna põhjaliku analüüsi tulemusel ning nendega saab aidata põllumajandustootjatel oma majapidamisi moderniseerida ja muuta need konkurentsivõimelisemaks, kaitsta keskkonda, aidata kaasa põllumajandustegevuse mitmekesistamisele ning edendada põllumajandusliku majapidamise välist tegevust ja maa-kogukondade elutegevust.

Sellised programmid moodustavad ÜPP II **samba**. Need on mitmeaastased programmid, mida rahastavad osaliselt liikmesriigid ja mis moodustavad ÜPP eelarvest ligikaudu 25%.

ÜPP osana on loodud uus **seire- ja hindamisraamistik**. Tänu sellele saavad riigiasutused ning kõik põllumajandusest ja maaelu arengust huvitatud isikud olulist teavet ÜPP rakendamise, selle tulemuste ja mõjude kohta. Selles antakse ülevaade liikmesriikide meetmetest, kirjeldatakse nende elluviimist, rõhutatakse kõige tõhusamaid vahendeid ja kontrollitakse eesmärkide täitmise tulemuslikkust.

2

Miks on seiret ja hindamist vaja?

Oma ametiaja jooksul keskendub ELi põllumajanduse ja maaelu arengu volinik järgmisele: „Hinnata korrapäraselt meetmete kasulikkust ELi tasandil, vaadata läbi programmide kulutõhusus ja anda tagasisidet programmide tulemuslikkuse ja saavutatud tulemuste kohta.”

Jean-Claude Juncker
Euroopa Komisjoni president

Seire- ja hindamistulemused annavad väärtuslikku ja laia kasutusotstarbega teavet. Need tulemused:

- ➔ tagavad kindla analüütilise aluse tulevase poliitika kujundamiseks ning nende abil selgitatakse välja meetmete ja sekkumiste tõhusus ning püstitatud eesmärkide saavutamine, toetades seega poliitika arengut;
- ➔ aitavad seada poliitika ja programmide eesmärgi ning seejärel kasutatakse neid eesmärkide saavutamise hindamiseks pikas perspektiivis;
- ➔ aitavad kaasa avaliku sektori kulutuste suhtes kehtiva aruandekohustuse täitmisele ja seega on neil oluline roll maksumaksjate raha kasutamise seotud küsimuste selgitamisel kodanikele.

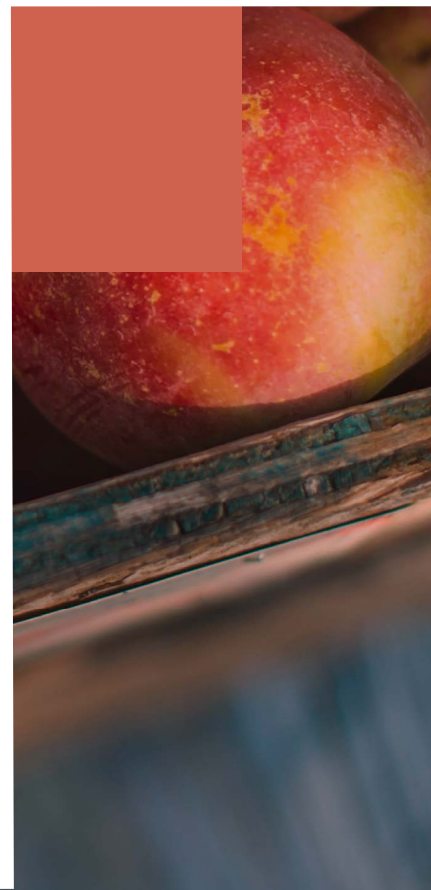
Hinda

Teha k

Näid

Euroo

Hinda
tarbi
on t
koo
h

Mida uut sisaldab ÜPP 2014–2020 seire- ja hindamisraamistik?

Esimest korda hõlmab seire- ja hindamisraamistik kogu ÜPPd (mõlemad sambad). Sellesse raamistikku on lihtsustamise ja ühtsuse huvides tehtud mõned muudatused, kuid poliitilisi sekkumisi on endiselt põhjalikult käsitletud.

ÜPP 2014–2020 seire- ja hindamisraamistik on sätestatud erinevate ELi määrustega:

- ↪ **Horisontaalse määruse** (määrus (EL) nr 1306/2013) artikliga 110 on kehtestatud ühtne seire- ja hindamisraamistik, et mõõta ÜPP tulemuslikkust. See hõlmab kõiki instrumente, mis on seotud ÜPP meetmetega, eelkõige otsetoetuste, turumeetmete ning maaelu arengu meetmete seire ja hindamisega.

Seire- ja hindamissüsteem on seoses II sambaga (maaelu areng) konkreetsemalt sätestatud:

- **ühissätete määruses** (määrus (EL) nr 1303/2013),³ millega määratakse kindlaks Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide ühised seire- ja hindamiselemendid, ning
- **maaelu arengu määruses** (määrus (EL) nr 1305/2013),⁴ milles käsitletakse maaelu arengu programmide eripärasid.

³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. detsembri 2013. aasta määrus (EL) nr 1303/2013, millega kehtestatakse ühissätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfondi, Ühtekuuluvusfondi, Euroopa Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi ning Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi kohta, nähakse ette üldsätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfondi, Ühtekuuluvusfondi ja Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi kohta ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1083/2006 (ELT L 347, 20.12.2013).

⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. detsembri 2013. aasta määrus (EL) nr 1305/2013 Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 (ELT L 347, 20.12.2013).

Üldiselt tuleks kõnealuseid määrusi arvesse võtta kõiki koos, sest vastavad sätted täiendavad üksteist⁵. ÜPP meetmete tulemuslikkust hinnatakse ÜPP kolme üldeesmärgi (st elujõuline toidutööstus, loodusvarade säästev majandamine ja kliimameetmed ning tasakaalustatud territoriaalne areng) seisukohast ning II samba puhul seoses aruka, jätkusuutliku ja kaasava majanduskasvu strateegia „Euroopa 2020” temaatiliste eesmärkidega.

⁵ Täiendava teabe saamiseks vt komisjoni 22. juuli 2014. aasta rakendusmäärus (EL) nr 834/2014, milles sätestatakse ühise põllumajanduspoliitika ühise seire- ja hindamisraamistiku kohaldamise eeskirjad (ELT L 230, 1.8.2014), ja komisjoni 17. juuli 2014. aasta rakendusmäärus (EL) nr 808/2014, 17. juuli 2014, milles sätestatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1305/2013 (Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta) rakenduseeskirjad (ELT L 227, 31.7.2014).

3

Seire ja hindamise strateegia

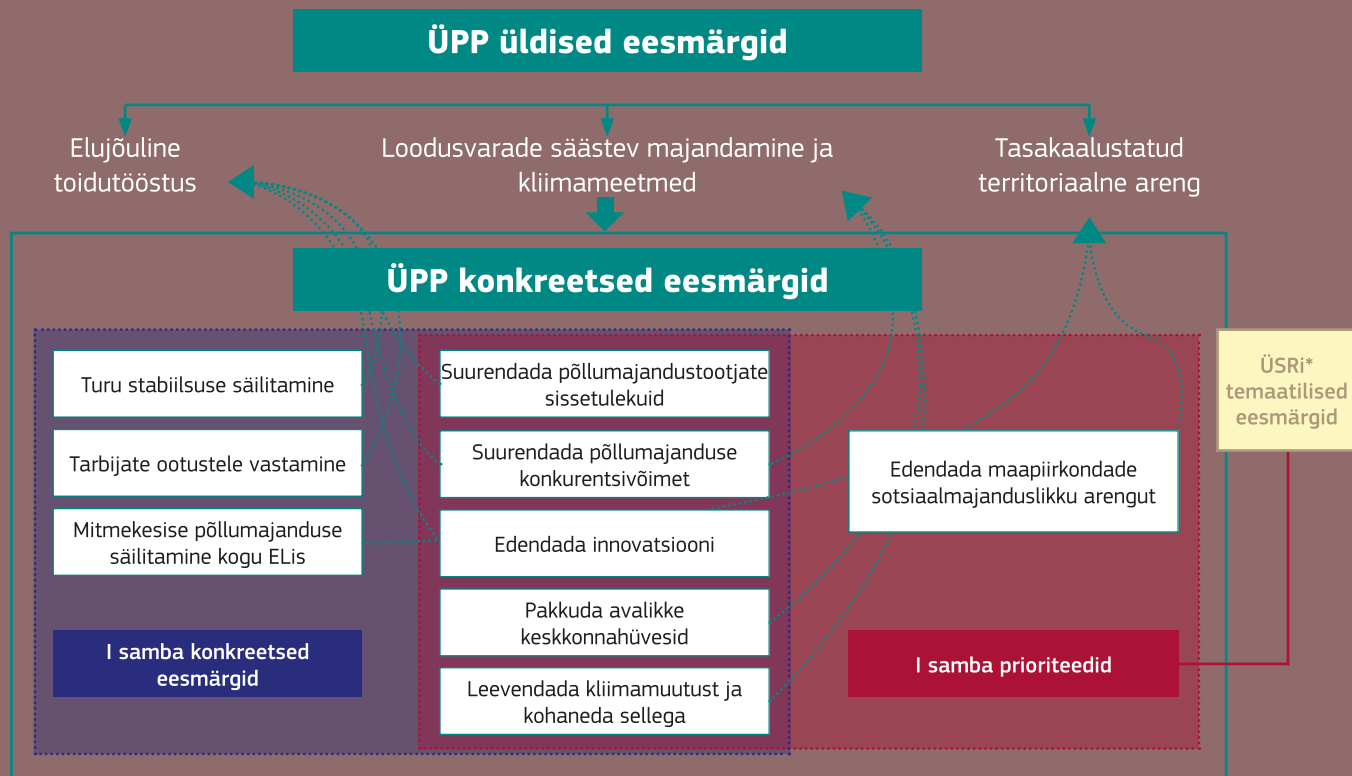

Nõuetekohase seire ja hindamise jaoks peavad poliitilised eesmärgid olema seotud kavandatud meetmetega. Seoses sellega on ÜPP üldised eesmärgid jagatud konkreetseteks eesmärkideks, millest mõned on nii I samba (sissetulekutoetused ja turutoetusmeetmed) kui ka II samba (maaelu areng) puhul ühised, samas kui teised on seotud kas I või II sambaga. Ülevaade selle kohta, kuidas üldised eesmärgid on seotud konkreetsete eesmärkidega, on esitatud joonisel 1.

I samba **vahendid** aitavad saavutada ÜPP **konkreetsid eesmäärke** ja lõpptulemusena ka selle üldisi eesmäärke. Otsetoetustega toetatakse põllumajandustootjate sissetulekut ja muudetakse see stabiilsemaks, suurendatakse konkurentsivõimet ning aidatakse kaasa avalike keskkonnanühvide pakkumisele, kliimamuutuse leevendamisele ja sellega kohanemisele. Turumeetmed pakuvad kaitset turuhäirete ja kriisi vastu ning on seega abiks turu stabiilsuse säilitamisel ja tarbijate ootustele vastamisel.

II samba raames on kuus **prioriteeti**, mille järgi kavandatakse poliitika eesmärkide saavutamiseks võetavaid meetmeid. On üks üldine prioriteet (teadmussirde ja innovatsiooni edendamine) ning kolm valdkondadevahelist eesmärki (innovatsioon, keskkond, kliimamuutuse leevendamine ja sellega kohanemine), mis on asjakohased ülejäänud viie prioriteedi puhul.

JOONIS 1. ÜPP üldised ja konkreetsed eesmärgid

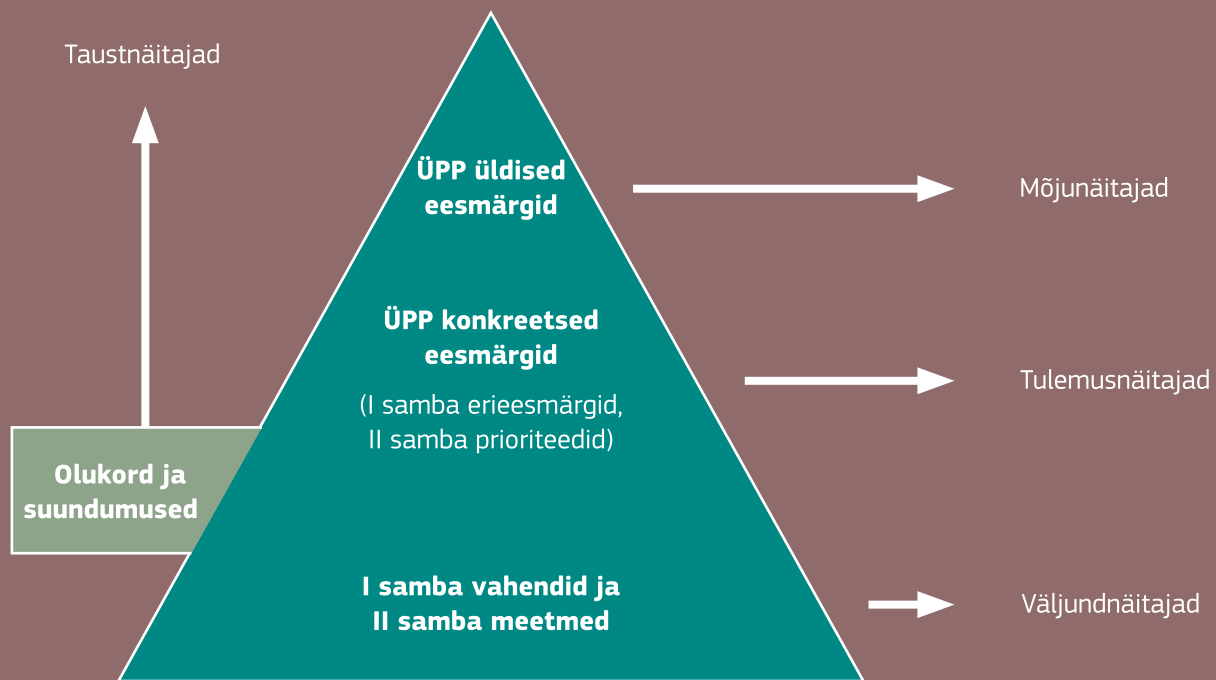
* ÜSR: ühine strateegiline raamistik, sealhulgas Euroopa Regionaalarengu Fond, Euroopa Sotsiaalfond, Ühtekuuluvusfond, Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfond, Euroopa Merendus- ja Kalandusfond.

Näitajad

Üldiselt on näitaja vahend, millega mõõdetakse eesmärgi saavutamist, näiteks kasutatud ressursi, saavutatud tulemust või avalduvat mõju, või kirjeldatakse konteksti (majanduslik, sotsiaalne ja keskkonnavalne). Näitajaga esitatud teavet kasutatakse faktide või arvamuste mõõtmiseks. Näitajad on andmekogumid, millega kvantifitseeritakse (ja lihtsustatakse) nähtusi.

JOONIS 2. Näitajate hierarhia

Kasutatakse kolme eri tasandi näitajaid: väljundnäitajad annavad otsest teavet (nt meetmega rahastati 50 energiasäästmise investeeringut); tulemusnäitajatega esitatakse meetme/programmi otsene ja vahetu mõju (nt investeerimismeetme tulemusena loodi 500 töökohta); mõjunäitajatega esitatakse otsesest ja vahetust mõjust üldisem pikemaajalisem mõju (nt töötuse määr maapiirkondades). Üldiselt on mõjunäitajad seotud ÜPP üldeesmärkidega, tulemusnäitajad aga konkreetsete eesmärkidega ja väljundnäitajad üksikute poliitiliste sekkumistega. Lisaks sellele on taustnäitajate kogum, mis annab teavet majanduse üldise suundumuse, keskkonnaseisundi, üldiste kliimanäitajate ning põllumajanduse ja maaelu arengu statistika jm kohta. Kõik näitajad kokku moodustavad ÜPP tulemustabeli, millega antakse edasi olulist teavet. Kuid sarnaselt auto kiirusmõõdikule, mis ei ütle kas sõidukiirus 50 km/h on palju või vähe, tuleb ÜPP näitajate väärtusi hinnata kindlas kontekstis. Teisisõnu, näitajad on lähtepunktiks ÜPP-le hinnangu andmisel. Selle süsteemi põhjal saab komisjon koos liikmesriikidega mõõta ÜPP tähtsust ja hinnata selle toimivust. Liikmesriigid ja komisjon kohtuvad korrapäraselt, et vahetada I ja II samba raames kogemusi ja häid tavasid.

Selline organisatsiooniline struktuur vastab aastate 2007–2013 praktikale, ent uuendusena on lisandunud ÜPP kui terviku mõju mõõtmine (st mõlemad sambad koos, et saada selge ettekujutus). Edasiste hindamiste korraldamiseks kõige tõhusamal viisil tuleb need vastavalt ÜPP üldeesmärkidele temaatiliselt struktureerida.

ÜPPd rakendatakse koostöös liikmesriikidega. See tähendab, et kasutatud teave on saadud enamasti liikmesriikidelt. Seire- ja hindamisraamistiku väljatöötamisel pöörati erilist tähelepanu proportsionaalsuse, lihtsustamise ja halduskoormuse vähendamisega seotud aspektidele. Selle tulemusel on näitajate arvu piiratud ja asetatud rõhk näitajatele, mis põhinevad võimalikult suures ulatuses olemasolevatel andmeallikatel, samuti liikmesriikide poolt juba esitatud teabe uuesti kasutamisel. Nende kindlaksmääratud andmeallikate kasutamine aitab samuti kaasa näitajate usaldusväärsusele.

Teabe kogumine ja andmeallikad

Osana ÜPP 2014–2020 seire- ja hindamisraamistikust on ÜPP tulemuslikkuse hindamise toetamiseks kindlaks määratud mitmesuguseid näitajaid. On olemas mitmesuguseid andmeallikaid, näiteks liikmesriikide teated ja teatised, Eurostati ametlik statistika, Euroopa Keskkonnaameti kogutud andmed, Maailmapanga andmed jne, mida kasutatakse kogu ÜPP seire- ja hindamisraamistikus.

Iga kasutatud näitaja kohta koostatakse üksikasjalik teabeleht, milles on esitatud täpne andmemääratlus, andmeallikas, geograafilise jaotuse tase, aruandluse sagedus ja selle hilisem esitamine, et andmete esitajad töötaksid kõik samadel alustel ning et andmete kasutajad saaksid andmetest üheselt aru.

5

Seire- ja hindamisraamistiku tulemused aastateks 2014–2020

Aruandlus

Jälgimaks poliitika tõhusust selle eesmärkide saavutamisel ning tagamaks vastutusvõime ja läbipaistvus kogu protsessi jooksul, esitab komisjon Euroopa Parlamendile ja nõukogule aruande vastavalt Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklile 318.

Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 318

„Komisjon esitab Euroopa Parlamendile ja nõukogule samuti liidu rahanduse hindamisaruande, mis põhineb eelkõige Euroopa Parlamendi ja nõukogu artikli 319 alusel antud juhiste rakendamise tulemustel.”

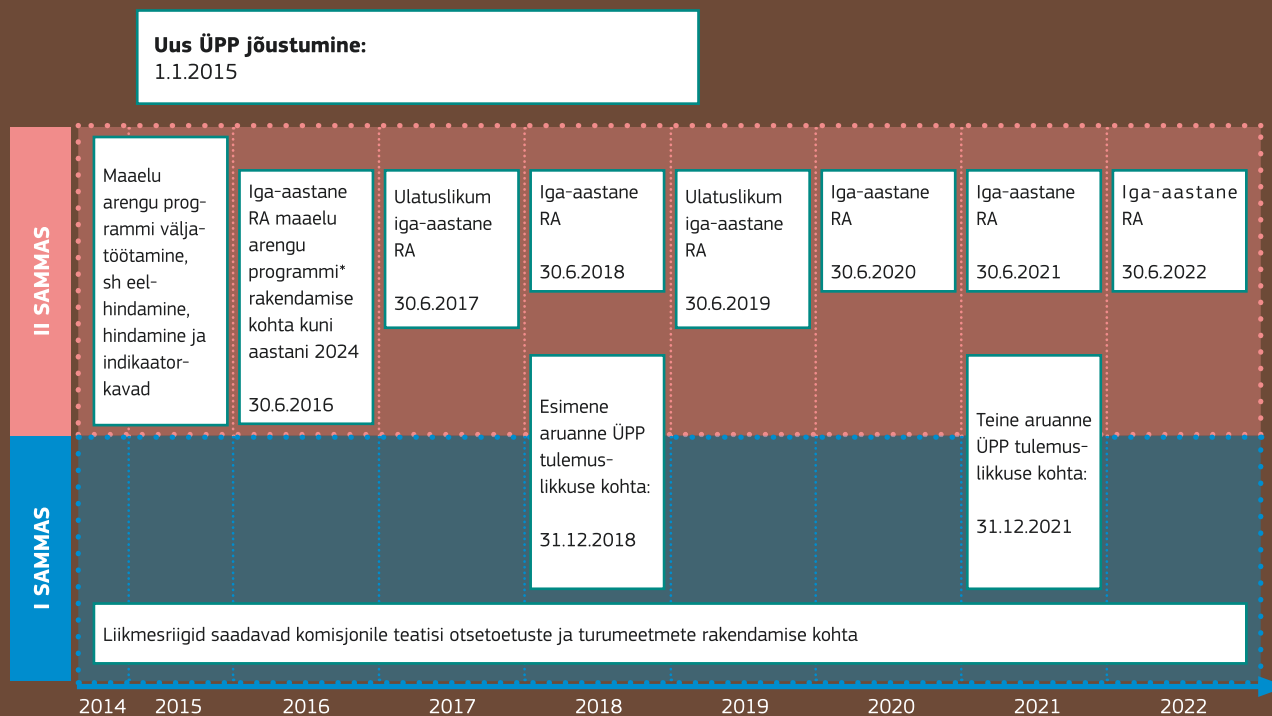
Euroopa Parlamendile ja nõukogule 2018. aastal esitatavas esimeses aruandes ÜPP 2014–2020 seire ja hindamise kohta keskendutakse poliitika rakendamisele ning esimestele tulemustele. ÜPP mõju käsitlev põhjalikum hinnang koostatakse eeldatavasti 2021. aastaks. Ajakava koos aruannete esitamisega seotud peamiste tähtaegadega on esitatud joonisel 3. Seoses II sambaga esitavad liikmesriigid alates 2016. aastast kuni 2024. aastani igal aastal rakendamisaruande maaelu arengu programmi rakendamise kohta eelmisel kalendriaastal. 2017. ja 2019. aastal esitatakse täiendatud iga-aastane rakendamisaruanne, mis hõlmab lisateavet maaelu arengu programmi kohta seoses partnerluslepingu rakendamisega; see on liikmesriigi tasandil koostatud dokument, mis hõlmab kõiki Euroopa struktuuri- ja investeerimisfonde, et tagada vastavus strateegiaga „Euroopa 2020”, samuti fondi konkreetsete eesmärkidega⁶.

⁶ „Partnerlusleping” on dokument, mille liikmesriik on partnerite kaasabil ette valmistanud kooskõlas mitmetasandilise valitsemise meetodiga ning milles on sätestatud liikmesriigi strateegia, prioriteetidid ja meetmed Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide kasutamiseks tulemuslikult ja tõhusalt, et järgida liidu aruka, jätkusuutliku ja kaasava majanduskasvu strateegiaid, ning mille komisjon on pärast hindamist ja dialoogi liikmesriigiga heaks kiitnud.

Lisaks on kavas, et põllumajanduse ja maaelu arengu peadirektoraat avaldab korrapäraselt näitajatega seotud teavet ÜPP hetkeseisu kohta.

JOONIS 3. Aruandlusnõuded ÜPP raames

Põhietapid aruandluses ÜPP 2014–2020 tulemuslikkuse kohta

* Iga liikmesriik esitab igal aastal rakendusaruande (RA), alates 2016. aastast kuni 2024. aastani maaelu arengu programmi rakendamise kohta eelmisel kalendriaastal. 2016. aastal esitatav aruanne hõlmab kalendriaastaid 2014 ja 2015.

Hindamine

Hindamistulemused on esitatud selliselt, et neid saaks maksimaalselt kasutada ja et need vastaksid sidusrühmade, nt nõukogu, Euroopa Parlamendi ja Euroopa Kontrollikoja, vajadustele. Hindamise tulemused edastatakse õigel ajal kõigile asjaomastele poliitikakujundajatele ja teistele huvitatud sidusrühmadele. Peale selle tehakse hindamistulemused avalikult kättesaadavaks⁷ ja teavitustegevust hõlbustab üldsusele suunatud kokkuvõtlik teave, mis on avaldatud põllumajanduse ja maaelu arengu peadirektoraadi veebisaidil:

Hindamisaruanded – turu- ja sissetulekute poliitika

http://ec.europa.eu/agriculture/evaluation/market-and-income-reports/index_en.htm

Hindamisaruanded – maaelu areng

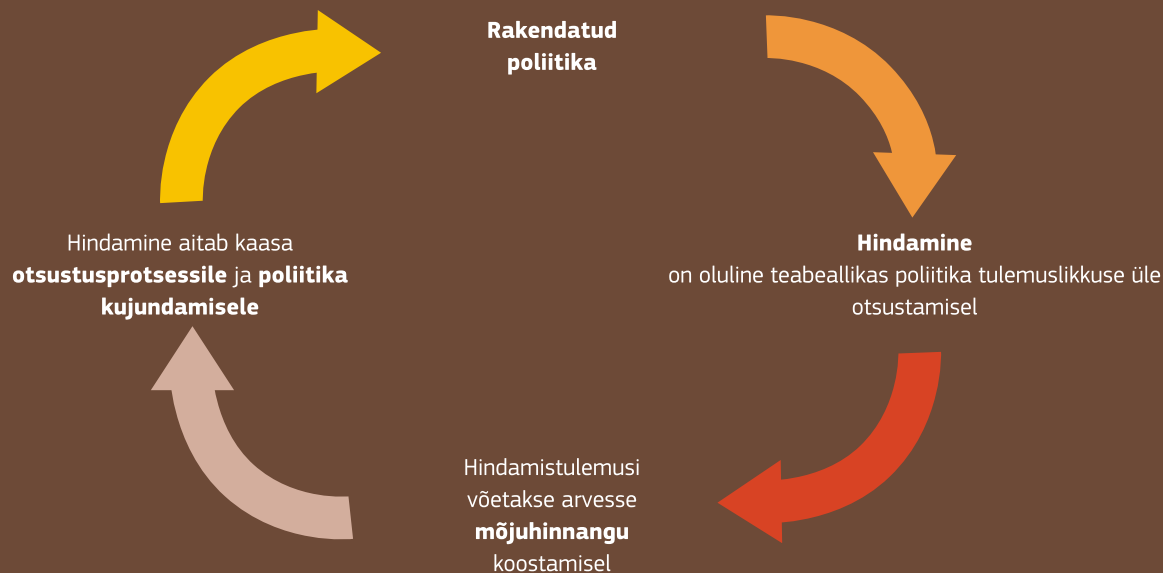
http://ec.europa.eu/agriculture/evaluation/rural-development-reports/index_en.htm

⁷ Välja arvatud konfidentsiaalne teave, mida käsitletakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu 30. mai 2001. aasta määruse (EÜ) nr 1049/2001 artikliga 4 ette nähtud erandite alusel üldsuse juurdepääsu kohta Euroopa Parlamendi, nõukogu ja komisjoni dokumentidele (EÜT L 145, 31.5.2001).

Hindamistulemuste kasutamine

Hindamine on poliitika tulemuslikkuse üle otsustamisel oluline teabeallikas. Hindamiste põhjal tehtud järeldusi ja soovitusi võib kasutada mõjuhinnangus ning hindamine aitab tõhustada otsustusprotsessi ja poliitikakujundamist (vt joonis 4).

JOONIS 4. Hindamistulemuste kasutamine

6

Kokkuvõtteks

Seire ja hindamine ei ole seotud pelgalt juriidiliste nõuete järgmisega, vaid neil on oluline osa otsustusprotsessi ja poliitikakujundamise tõhustamisel. Seega on ÜPP 2014–2020 seire- ja hindamisraamistik loodud selleks, et anda kasulikke juhendeid, mis peaksid kõigil asjaomastel osalejatel aitama poliitikat oma vastutusalas strateegia „Euroopa 2020” eesmärkide nimel jätkuvalt tulemuslikult rakendada.

Raamistikuga antakse ülevaade kehtivate õigusaktide hetkeolukorrast. Kuna poliitika muutub pidevalt, siis täiustatakse ja kohandatakse seda uusi väljakutseid silmas pidades samuti pidevalt. Sellest hoolimata peavad jõupingutused olema proportsionaalsed, õigeaegsed ja tulemuslikud, et parandada poliitika ja programmide kavandamist ja rakendamist.

KUST SAAB ELI VÄLJAANDEID?

Tasuta väljaanded:

- üksikeksemplarid:
EU Bookshopi kaudu (<http://bookshop.europa.eu>);
- rohkem eksemplare ning plakatid ja kaardid:
Euroopa Liidu esindustest (http://ec.europa.eu/represent_et.htm),
delegatsioonidest väljaspool ELi (http://eeas.europa.eu/delegations/index_et.htm),
kasutades Europe Direct'i teenistust (http://europa.eu/europedirect/index_et.htm)
või helistades infotelefonile 00 800 6 7 8 9 10 11 (kõikjal ELis helistades tasuta) (*).

(*) Antav teave on tasuta nagu ka enamik kõnesid (v.a mõne operaatori, hotelli ja telefonikabiini puhul).

Tasulised väljaanded:

- EU Bookshopi kaudu (<http://bookshop.europa.eu>).

